

Розділ V
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

УДК 37.015

Анна Кришко,
м. Умань

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ІДЕЙ В. ГУМБОЛЬДТА

Провідні вчені вважають, що сучасний етап розвитку українського суспільства потребує глибшого дослідження, критичного осмислення та об'єктивного наукового висвітлення теоретичної спадщини як вітчизняних, так і зарубіжних учених, просвітян, громадських діячів минулого. Так, у Державній національній програмі "Освіта" (1994), Законі "Про освіту" (1996), Державній програмі "Вчитель" (2002), "Національній доктрині розвитку освіти" (2002), підкреслюється доцільність вивчення й інтеграції минулого досвіду і сучасних досліджень.

У наш час серед дослідників-педагогів України зростає інтерес до розвитку світової педагогічної думки, зокрема до історії європейської мовної освіти. Аналіз історико-педагогічної спадщини мислителів минулих століть – це ключ до глибокого осмислення напрацьованого віками творчого досвіду та прогнозування перспектив подальшого розвитку педагогічної думки, адже чимало прогресивних ідей XIX – початку XX ст. не втратили своєї значущості й у наші дні.

На етапі стрімкої модернізації вітчизняної системи освіти XXI віку у зв'язку з необхідністю її трансформації у відповідності до основних положень Болонської декларації, виникла потреба переоцінки та переосмислення традиційної системи навчання, в ідейному підґрунті якої лежать фундаментальні принципи класичного університету Гумбольдта – "академічна свобода" та "єдність досліджень і навчання" [12]. Згідно з цими принципами університети не є суто закладами, що дають освіту, але є місцем проведення прикладних та незалежних наукових досліджень.

Більше двох століть наукові ідеї Вільгельма фон Гумбольдта не втрачають своєї глибини та актуальності.

В. Гумбольдт спонукав на творчі пошуки не одне покоління вчених різних галузей наук, піднявши у своїх працях цілу низку фундаментальних проблем теорії мови, освіти, педагогіки, філософії, права та історії. Досить докладно життя і творчість Гумбольдта було висвітлено німецьким публіцистом Р. Гаймом (1821–1901 pp.) у книзі "W. v. Humboldt, Lebensbild u. Charakteristik" (Вільгельм фон Гумбольдт. Опис його життя та характеристика) та нашим співвітчизником Д. Писаревим (1840–1868 pp.) "Вільгельм Гумбольдт. Сочинение студента Дмитрия Писарева". Його учнями

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

і послідовникам були такі вчені-лінгвісти як Г. Штейнталь, О. Потебня, П. Флоренський, І. Бодуен де Куртене, О. Лосєв. Філософсько-лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта вивчали і позитивно оцінювали К. Беккер, В. Вундт, Є. Гуссерль, Л. Вайсгербер, О. Есперсен, В. Матезіус, М. Лацарус, Б. Дельбрюк, Г. Габеленц, К. Фосслер, Е. Кассієр, М. Фурман. Про нього писали Г. Шпет, В. Алпатов, В. Звєгінцев, Ф. де Соссюр, В. Морріс, І. Сусов, Р. Шор, Н. Марр, Г. Рамішвілі, В. Томсен, А. Гулига.

Серед педагогів-дослідників ХХІ ст. постає проблема глибшого вивчення філософсько-педагогічних і лінгвістичних ідей Гумбольдта, визначення їх позитивного впливу на вітчизняну систему освіти ХІХ–ХХ ст., зокрема мовну освіту та інші галузі сучасної науки. Спробою такого аналізу стала доповідь російської дослідниці О. М. Колеснікової “Проблеми збереження традиційних цінностей освіти як найважливішої умови професійно-особистісного становлення випускника вузу”, в якій авторка підкреслює актуальність педагогічної спадщини видатного німецького вченого [8]. До нового вивчення та більш глибшого аналізу творів Гумбольдта спонукають сучасні лінгвофілософські праці О. Радченка, В. Постовалової, В. Даниленка, Н. Ростиславлевої, С. Ромашко, Л. Лобанової, А. Андрєєва та ін.

Метою статті є висвітлення світоглядних основ філософсько-педагогічних ідей Вільгельма фон Гумбольдта, виявлення головних чинників формування його світогляду і наукових поглядів, визначення внеску у становлення та розвиток німецької освіти та аналіз теоретичних праць німецького вченого з означеної проблеми.

На кінець ХVІІІ – початок ХІХ ст. припадає розквіт німецького Просвітництва. Цей період в історії тогочасної Пруссії характеризується бурхливим розвитком духовної культури і науки, зокрема філософії, педагогіки та виховання, реформуванням державного управління в галузі освіти. Саме завдяки гумбольдтівській освітній реформі, в основі якої було закладено вивчення грецької мови та дослідження античності, як стверджує Р. Тенненбаум, “освіта отримала надзвичайно високий статус, вона стала новим ідеалом життя. Вільне вираження думки у філософії, мистецтві, поезії, релігії тепер виявлялося найвищим та найціннішим змістом життя. А головне гасло того часу звучало так: “Учіть грецьку!” [Тенненбаум Р. Афины на шпрее, ЕР]. Наприкінці ХVІІІ – початку ХІХ ст. Берлін називали Шпрейськими Афінами (Афінами на річці Шпрей). На той період Берлін дійсно заслуговував на це найменування. Архітектура громадських будівель була грецькою, вивчення грецької мови було стержнем освіти, естетика і культура оцінювалися за стандартами грецького мистецтва.

Слід зазначити, що Просвітництво в Німеччині в силу політико-економічних причин почалося трохи пізніше, ніж у Франції й Англії та носило дещо інший характер, “важливою особливістю якого була наявність, на відміну від інших країн, ідеї національної єдності

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

народу, його права на вільний розвиток національної культури, літератури й мови. Ця ідея зуміла поєднати як радикальних, так і поміркованих його представників і пізніше сприяла створенню єдиної держави” [7]. Діячі німецького Просвітництва підняли національну духовну культуру та науку на новий рівень, створивши класичну філософію і педагогіку, літературу і мистецтво, а неогуманістичні ідеї Гумбольдта щодо “автономного розвитку системи освіти та оптимальної побудови змісту освіти, вільного й універсального розвитку кожного індивідуума” [9, EP] мали неабиякий вплив не лише на розвиток освітньої галузі тогочасної Пруссії, а й на розвиток педагогіки, освіти та виховання багатьох інших країн Європи. Як зазначив Г. Шнедельбах, період між 1831 і 1933 роками – це століття незаперечного світового значення німецькомовної науки, яка за своєю суттю являється університетською наукою [12]. Інституційну передумову цього явища створює у той час структура німецького університету – “університет Гумбольдта” отримує всесвітнє визнання та слугує прикладом для наслідування.

Рідкісне творче довголіття випало на долю Вільгельма Гумбольдта. Йому виповнилося лише дев'ятнадцять, коли була надрукована його перша праця “Sokrates und Platon über die Gottheit” (Сократ і Платон про Божество, промисел та безсмертя), і з тих пір до останнього дня свого життя (7 квітня 1835 р.) він ніколи не полишав пера. Гумбольдт мав надзвичайно широке коло інтересів і занять, а його талант був на диво багатограним. Він брав активну участь у державному й інтелектуальному житті свого народу, займався філософією, класичною філологією, літературознавством, теорією мистецтва, типологією мов, педагогікою, дипломатією, юриспруденцією, писав вірші та наукові праці, перекладав грецьких класиків. Але не дивлячись на багатоплановість своєї діяльності, Вільгельм Гумбольдт – особистість напрочуд цільна. Усе життя він проповідував гармонійний духовний розвиток кожного індивідуума та засуджував утилітаризм.

Вільгельм фон Гумбольдт народився 22 червня 1767 р. у м. Потсдамі в родині дворянина. Батьки Гумбольдта жили переважно в Берліні та у власному маєтку Тегель, розташованому на березі річки Гавеля. Тут провів раннє дитинство знаменитий на весь світ німецький філософ. Юний Вільгельм вступив у чудову епоху розквіту германського Просвітництва, то були останні роки правління Фрідріха Великого, який усіляко сприяв розвитку науки та культури в країні, де Берлін був центром просвітницького руху. Занадто рано Гумбольдт лишився батька (1779 р.), та, не зважаючи на важку втрату і слабе здоров'я матері, Вільгельм отримав блискучу домашню освіту, а згодом став одним з найосвіченіших людей своєї епохи та видатним науковцем. Першими його вчителями були найкращі педагоги Берліна: відомий письменник та педагог Іоахим Кампе (той самий Кампе, який потім керував педагогічним інститутом в Гамбурзі), двадцятирічний

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

талановитий Крістіан Кунт, а пізніше і відомий вчений Енгель. Юнак брав уроки в найкращих професорів того часу – філософа Ліхтенберга, історика Шлецера, філолога Хайне; відвідував лекції Клейна та Домне. У 1787 р. Гумбольдт вступає до університету у Франкфурт на Одері, а через рік переїздить до Геттингену, де навчається на юридичному факультеті.

Вирішальну роль у формуванні науково-естетичних уподобань Гумбольдта відіграв майбутній вихователь короля Фрідріха Вільгельма, учений Енгель, знайомство з яким стало першим поштовхом до вивчення молодим філософом творів античності. Саме завдяки Енгелю Гумбольдт напише свою першу наукову працю “Сократ і Платон про божественне провидіння та безсмертя”; а згодом, під впливом Вінкельмана, на все життя стане палким прихильником оригінальної культури Древньої Греції. Він повністю поділяв античну ідеологію та підкреслював її значущість для всього людства у своїх теоретичних творах. “Бо дивовижним у грецькій культурі, – напише він у праці “Про завдання історика” (1821 р.), – тим, що найбільшою мірою є ключем до неї, мені завжди здавалося наступне: оскільки до греків усе велике і перероблене ними перейшло від розділених на касти народів, вони залишилися вільними від цього тягаря, зберігши, проте, певний аналог йому: вони лише замінили суворе поняття м'якшим поняттям школи і вільного співтовариства і за допомогою більш роздрібненого розділення відвічного національного духу, – розділення на племена, народності й окремі міста – і за допомогою зростаючого зв'язку між ними, привели різні індивідуальності до живої спільної діяльності. Завдяки цьому Греція створила ніколи ні до неї, ні після неї не існуючу ідею національної індивідуальності, і, подібно до того, як в індивідуальності вміщена таємниця всього буття, так її міра, свобода і своєрідність у взаємовпливі з іншими визначили все подальше просування людства у всесвітній історії” [5, с. 303].

У 1787–1789 рр. талановитий юнак віддає більшість часу навчанню, подорожам та знайомствам з відомими сучасниками. Сорок років потому він напише: “У мене була пристрасть зближуватися з цікавими особистостями, часто й уважно вдивлятися в них, і складати собі в душі картину їх образу дій та думок. Головна справа для мене була в знаннях. Я користувався ними для загальних ідей, класифікував людей на свій лад, порівнював їх, вивчав їхню фізіогномію, словом, робив з цього особливу науку” [1]. Особливо він зблизився в ті роки з філософами Якобі та Форстером, а пізніше і з Шиллером. Переймав у них їх складний життєвий досвід і зіставляв його зі знаннями, що почерпнув з книг та університетських лекцій. Гумбольдт багато подорожував, і, так як він був людиною з тонкою душевною організацією, особливе враження на нього справила Швейцарія з її природними красотами. Подорож до Швейцарії була також примітна знайомством зі знаменитим філософом

Лафатером, хоча, як вказує Д. Писарев, його спіткало абсолютне розчарування у філософі, який виявився в очах молодого Гумбольдта “самолюбивим, пихатим шарлатаном”, що віддавав перевагу формі, а не змісту [10].

Під час осінніх канікул 1788 р. Гумбольдт вирушає у подорож Рейном. Він відвідує Мюллера, Гейнезе й Якобі, знайомиться з Форстером. Восени 1789 року приїздить до Парижу разом з Кампе (у цей час там розгортається революція). У цьому ж році Вільгельм знайомиться з Кароліною – донькою президента фон Дахередена, з якою бере шлюб у липні 1791 р. У 1799 р. була здійснена сімейна подорож до Іспанії, де відбулися перші лінгвістичні заняття Гумбольдта (вивчення баскської мови). Під впливом розкішної природи Андалузії в горах Сіери Морени Гумбольдт написав елегію – це був його перший самостійний поетичний досвід. Слід відзначити, що незважаючи на природну схильність ученого до споглядання, витончену чутливу натуру й талант бачити красу життя, про які говорять дослідники його біографії, літературне мистецтво не стало справою його життя. Життєвий шлях мислителя та його творча спадщина доводять, що поетичні проби та літературознавчі праці були тільки певним етапом у пошуках свого покликання, спробою вченого реалізувати свої природні здібності й творчий потенціал.

Становлення В. Гумбольдта як вченого-теоретика та політика-реформатора відбувалося одночасно. Зачином став період, коли він, після закінчення Геттінгенського університету і нетривалої державної служби в якості реферндарія спочатку миського, а потім Верховного Пруського суду захопився філософськими працями Платона і Канта та інтенсивно займається самоосвітою. У цей час Гумбольдт активно цікавиться політичними змінами в просвітницькій Європі, а в липні 1791 р. разом зі своїм колишнім наставником Кампе відвідує Париж у самий розпал революції. Через місяць у листах до Форстера він дає теоретико-філософський аналіз цієї події, а в листі до друга Генріха фон Гентца, який згодом буде видано як нарис під назвою “Ідеї конституційного державного устрою у зв’язку з новою французькою конституцією” (1879 р.) [3] висловить свої думки та ідеї щодо французької революції з політичної точки зору. Молодий учений-гуманіст критично оцінює першу конституцію, розроблену Установчим Національним зібранням в революційному Парижі та спробу побудувати у Франції нову державу на принципах Розуму. “Установче Національне зібрання взялося звести абсолютно нову будівлю держави винятково на принципах розуму. З цієї констатацією повинен погодитися кожен, як і воно само. Але не може справдитися жоден конституційний державний устрій, який розум ... створює згідно зі заздалегідь наміченим планом ніби із самого початку; успіх же може бути супутником лише такому, що виникає з боротьби могутнішого випадку зі спрямованим йому назустріч розумом” [3], – пише молодий філософ-гуманіст у листі

до друга.

У 1790 р. працює суддею у Верховному суді, але залишає службу й активно займається наукою та самоосвітою. У цьому ж році відбулося його знайомство з Фрідріхом Августом Вольфом – професором філології в Галле. У 1794 р. Гумбольдт переїздить до Ієни, де зближується з Шиллером. У 1801 р. повертається до Берліну та заступає на державну службу.

Згодом, у 1802 р. Гумбольдт вирушає до Риму, отримавши місце посла при дворі Папи. Однак, політичні події у Пруссії на початку XIX віку, зокрема її розпад після поразки у війні з Наполеоном 1806 року та програної битви при Ієні 1808 року, змусили Гумбольдта як істинного патріота своєї країни залишити дипломатичну місію в Італії та поспішити на батьківщину, що привело його в іншу сферу політики, а саме – у справах освіти. За словами С. Ромашко, “Вважаючи виконання обов’язків громадянина новою стороною і продовженням власного розвитку” [11] він погодився прийняти посаду Директора Департаменту Народного Просвітництва і Духовних справ в Міністерстві Внутрішніх Справ. “Пруссія на той час була уражена ззовні; щоб підтримати і зміцнити її існування, потрібно було укріпити просвітництвом внутрішні сили народу, пробуди в ньому почуття національності” [10]. Перебування Гумбольдта на цій посаді протягом лише тринадцяти місяців стало періодом інтенсивних освітніх реформ і мало вирішальне значення для історії німецької освіти. Завдяки його розпорядженням було проведено реформування у сфері гімназійної освіти, яке передбачало зміни в навчальних планах класичної гімназії з обмеженням теології та введенням обов’язкових чотирьох головних предметів: грецької, латинської і німецької мов і математики. Задля забезпечення шкіл учителями, які володіють більш глибокими професійними знаннями, ніж загальна теологічна підготовка тодішніх вчителів-духовників, було встановлено обов’язковий екзамен для вчителів *pro facultate docendi*; введено метод елементарного навчання за прогресивною на той час системою Песталоцці, в основі якої покладено гармонійне поєднання процесів навчання та виховання, прийнята процедура отримання так званого “атестата зрілості” як обов’язкового правила до вступу в німецький вищий навчальний заклад.

Отже, Гумбольдт став провідником і головним організатором німецької шкільної реформи, яку пізніше завершить міністр освіти Пруссії (1818–1840 рр.) Іоганн Шульц, і яка матиме світове значення, вплинувши на освітні процеси Росії та США у XIX–XX ст.

У 1809 р. було засновано університет у Берліні, структура та завдання якого були сформовані та реалізовані Вільгельмом фон Гумбольдтом. У меморандумі 1809 р. “Про внутрішню та зовнішню організацію вищих навчальних закладів у Берліні” Гумбольдт формулює свої ідеї щодо устрою німецького

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

університету, в якому найсуттєвішим пунктом виступає ідеал самоврядування науки як передумова будь якої доцільної й успішної діяльності наукових установ як у сфері викладання, так і у сфері наукового дослідження [6]. Фундаментальними принципами гумбольдтівської університетської освіти стали “академічна свобода” та “єдність дослідження і викладання”, в якій система навчання базувалася на єдності навчально-дослідного процесу і морально-етичних засад, а проголошений у меморандумі принцип “самотності та свободи” до початку ХХІ століття лишався актуальним в системі вищої освіти Німеччини. Г. Шнедельбах, дослідник педагогічної спадщини В. Гумбольдта, стверджує, що гумбольдтівський ідеал освіти, який успадкувала його концепція науки й університету, являє собою образ людського духу, який перебуває в незупинному пошуку істини, який піднімається шляхом своєї самостійної діяльності до вищого розуміння та моральної досконалості; освіта для нього є процесом самостановлення індивідуума, що втілює в собі істинний та моральний світ [12].

Навесні 1910 р. Вільгельм Гумбольдт отримав відставку. Пам'ятником його короткочасного правління залишився заснований ним Берлінський університет. 1 червня 1810 р. Гумбольдта призначили надзвичайним послом і повноправним міністром у Відні. Через сім років він отримує місце посла в Лондоні – це було його так зване “почесне вигнання”. Уже через рік Гумбольдт рішуче просить відставки і повертається на батьківщину.

З 1819 р. Гумбольдт проживає в родовому маєтку Тегель і цілком присвячує себе науці, зокрема філософії мови. Науковий талант і масштабні знання мов (окрім німецької, Гумбольдт володів англійською, французькою, італійською, іспанською, латиною, грецькою, баскською, провансальською, угорською, чеською та литовською мовами, досить довго вивчав мови тубільців Південної і Північної Америки, потім коптську, староегипетську, китайську, японську, санскрит, мови народів Індонезії і Полінезії) стали запорукою написання вченим блискучих робіт з теорії лінгвістики, які стали безсмертним надбанням світового мовознавства.

Вільгельм фон Гумбольдт ввійшов в історію науки перш за все як мовознавець-теоретик, але саме завдяки його прогресивним педагогічним ідеям і реформам в освітній сфері, німецька наука здобула всесвітнє визнання, а німецька шкільна й університетська система освіти стала моделлю для створення новітніх навчальних закладів у Росії та США. Він був унікальною людиною, яка не лише проповідувала необхідність всебічного та гармонійного розвитку особистості, а й жила згідно зі своїми переконаннями. Учений писав: “Про який би предмет не йшла мова, його завжди можна співвіднести з людиною...” [2, с.161]. Все, що здійснив цей німецький мислитель, стало початком, першопричиною, прикладом для наступних поколінь науковців, а його ідеали та погляди залишаються цікавими й актуальними протягом століть. Адже, як висловився сам Гумбольдт, людина зазвичай впливає на

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

оточуючих або своєю особистістю, або своєю працею; але велика людина вкладає свою особистість у свої твори і тим самим продовжує своє буття далеко за межі свого життя [4, с. 342].

Таким чином, у статті визначено головні чинники формування наукового світогляду та філософських поглядів майбутнього науковця: високий соціальний статус, матеріальна забезпеченість родини Гумбольдтів та отримана ним блискуча освіта, що дозволили юному Вільгельму перебувати в елітному колі відомих політиків і монархів, а також найвідоміших і найталановитіших письменників і вчених того часу. Вивчення теоретичної спадщини передових учених-класиків і критичне осмислення їх сучасної Гумбольдту філософської думки Е. Канта, Г. Гегеля, Й. Фіхте та ін., глибоке захоплення культурою Древньої Греції, яка, на думку мислителя, була універсальною, вивчення античних авторів, а також особистісні якості Вільгельма Гумбольдта, такі як шляхетність, чуттєвість, схильність до теоретизування й ідеалізм, сформували вільну та цілісну особистість з надпотужним творчим потенціалом. З'ясовано, що життєві переконання й уподобання молодого Гумбольдта складалися під впливом друзів – всесвітньовідомих діячів німецької культури: Кампе, Форстера, Якобі, Гете, Шиллера, Енгеля, Далберга, Вольфа та ін.

Виявлено передумови формування і становлення науково-філософських поглядів В. Гумбольдта – це розквіт німецького Просвітництва, посилення культурно-просвітницьких тенденцій серед населення, заснування університетів, стрімкий розвиток неогуманістичних ідей у культурі, науці, суспільстві. Проведений у статті аналіз засвідчує, що світогляд Гумбольдта ґрунтувався на засадничих принципах неогуманізму та ідеалістичної німецької філософії, орієнтованій на античність. У працях мислителя відображено тісний зв'язок його філософського світогляду та висунутих ним педагогічних положень.

Встановлено, що ідейним підґрунтям гумбольдтівської концепції освіти й організації державного устрою стали суспільні неогуманістичні тенденції та демократичний ідеал древніх греків, адже у підґрунті яких лежали актуальні сьогодні, але нові для тих часів принципи самоосвіти, свободи, гуманізму і демократії.

Подальшої наукової розробки потребує розгляд педагогічних поглядів Вільгельма фон Гумбольдта, зокрема його концепція організації початкової та середньої освіти в Німеччині ХІХ ст., а також ретроспективний аналіз його освітніх та лінгвістичних ідей у зв'язку з їх впливом на формування і розвиток вітчизняної освіти.

Література

1. Гайм Р. Вильгельм фон Гумбольдт. Описание его жизни и характеристика; [пер. с нем.] / Рудольф Гайм. – 2-е изд. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 544 с.
2. Гумбольдт В. фон. Эстетические опыты. Первая часть. О

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

“Германе и Доротее” Гёте // Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – С. 160–278. – (Языковеды мира).

3. Гумбольдт В. фон. Идеи конституционного государственного устройства в связи с новой французской конституцией / Вильгельм фон Гумбольдт // О свободе. Антология западноевропейской классической либеральной мысли / ред. М. А. Абрамов – М.: Наука, 1995. – С. 184–189.

4. Гумбольдт В. фон. О духе присущем человеческому роду / Вильгельм фон Гумбольдт / Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – С. 337–345. – (Языковеды мира).

5. Гумбольдт В. фон. О задаче историка / Вильгельм фон Гумбольдт / Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – С. 292–306. – (Языковеды мира).

6. Дуда Г. Введение к меморандуму Вильгельма фон Гумбольдта “О внутренней и внешней организации высших научных заведений в Берлине” / Г. Дуда // Университетское управление. – 1998. – № 3 (6). – С. 24–27.

7. Зарва В. А. Трансформація ідей німецького Просвітництва в російській літературі першої половини ХІХ ст. / В. А. Зарва // Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвузівський збірник наукових статей. Вип. 11. – Ч. 2: Лінгвістика і літературознавство, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ; Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. – С. 43–53.

8. Колеснікова О. М. Проблеми збереження традиційних цінностей освіти як найважливішої умови професійно-особистісного становлення випускника вузу / О. М. Колеснікова. – Ростов-на-Дону, 2009 – [Електронний ресурс] Режим доступу 22.04.2013: <http://www.rspu.edu.ru/pageloader.php?pagename=science/conferences/level_edu/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

9. Меньшиков В. М. Педагогика эпохи Просвещения: Из истории педагогики / Владимир Михайлович Меншиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.school-city.by/index.php?option=com_content&task=view&id=12505.

10. Писарев Д. И. Сочинение студента Дмитрия Писарева. Вильгельм Гумбольдт / Д.И. Писарев. – М.: Наука, 1990. – 345 с.

11. Ромашко С. А. Вильгельм фон Гумбольдт: К 240-летию со дня рождения / С.А. Ромашко // Русский язык в школе. – 2007. – № 4. – С. 93–98.

12. Шнедельбах Г. Университет Гумбольдта / Герберт Шнедельбах // Логос 1991–2005. Избранное: В 2 т. – Том 1 / под ред. В. В. Анашвили, А. Л. Погорельского. – М.: Территория будущего, 2006. – С. 11–25. – (Университетская библиотека Александра Погорельского).

Анна Крышко Мировоззренческие основы философско-педагогических идей В. Гумбольдта

Аннотация. В статье освещены главные факторы формирования мировоззрения В. Гумбольдта: высокий социальный статус, материальная обеспеченность семьи, прекрасное образование, вхождение в круг влиятельных передовых людей эпохи, а также личные качества характера такие как благородство, чувственность, склонность к теоретизированию, идеализм. Наравне с этим выявлено предпосылки становления научно-философских взглядов мыслителя – это, прежде всего, распространение культурно-просветительских тенденций и стремительное развитие неогуманистических идей в

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

культуре, науке, обществе.

Ключевые слова: немецкая идеалистическая философия, Просвещение, мировоззрение, педагогические взгляды, университет, образование, греческая демократия, свобода, самоуправление, реформа.

Anna Kryshko

The ideological fundamentals of philosophical and pedagogical ideas of Von Humboldt

Summary. *In the article the author highlights the main factors of the von Humboldt's world views: a high social status, the family's material status, an excellent education, entry into the circle of influential and advanced people, as well as personal character qualities such as generosity, sensuality, a tendency to theorize, idealism. On a par with that it was found the prerequisites of the scientific and philosophical views of the thinker development; they are, first of all, spread of cultural and educational trends and rapid development of neohumanistic ideas in culture, science and society.*

Key words: *German idealist philosophy, education, philosophy, pedagogical views, university, education, Greek democracy, freedom, self-government reform.*

УДК 371

Світлана Нікітчина,
м. Переяслав-Хмельницький

ТРАДИЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Традиції ідентичності у педагогічній освіті ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Освіта в Україні розвивається на основі педагогічної спадщини Київської Русі, доби українського козацтва, світоглядної парадигми Володимира Мономаха, Петра Могили, Григорія Сковороди, Олександра Духновича, Тараса Шевченка, Христини Алчевської, Івана Франка, Софії Русової, Григорія Ващенко, Івана Огієнка, Василя Сухомлинського та інших видатних українських мислителів. Їх духовним джерелом є висока культура українського народу, його споконвічна мудрість, прагнення жити у процвітаючій Україні. Як підкреслюється у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, освіта утверджує українську національну ідею, сприяє розвитку культури українського народу [5, с. 5-6].

Невичерпним джерелом, з якого зароджувалась і поступово набувала сталості, узагальненості система і навчання виховання українського народу, була життєдіяльність наших пращурів ще в дохристиянський період. З глибини віків розвивалась сповнена